

17. Трудове право України: акад. курс: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.; за ред. П. Д. Пилипенка. – К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2004. – 536 с.
18. Прокопенко В. І. Трудове право України : підруч. – [3-є вид., перероб. і допов.] / В. І. Прокопенко. – Х.: Консум, 2002. – 528 с.

Верес Ю. М. Поняття, умовия, показателі преміювання, їх правове значення. – Стаття.

Стаття посвячена вопросам, связанным с премированием работников. Анализируются законодательство и взгляды ученых по этому вопросу, обоснованные предложения по совершенствованию действующего законодательства в этой сфере. Предложено авторское определение понятия "премия".

Ключевые слова: работник, работодатель, локальное регулирование, показатели премирования, условия труда.

Veres J. N. Concept, conditions, performance bonuses, their legal value. –Article.

The article is devoted to the issues connected with the bonuses of employees. Examines legislation and views of scientists on this issue, grounded proposals on the improvement of the existing legislation in this sphere. Invited to the author's definition of the notion of "bonus".

Key words: the worker, the employer, the local regulation, performance bonuses and working conditions.

УДК 349.2

Н.Г. Воропаєва,

старший викладач Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Державного вищого навчального закладу "Університет менеджменту освіти"

**ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НАГЛЯДУ ТА КОНТРОЛЮ
ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ ПРАЦІ**

У статті з'ясовано зміст понять «нагляд за додержанням законодавства про охорону праці», «контроль за додержанням законодавства про охорону праці», «громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці», «вищий нагляд за додержанням законодавства про охорону праці», та виокремлено основні види нагляду та контролю за додержанням законодавства про охорону праці.

Ключові слова: нагляд, контроль, законодавство про працю, громадський контроль, вищий нагляд.

З метою додержання прав людини як одного з найважливіших завдань держави у 1948 році було проголошено Загальну декларацію прав людини. Статтею 23 Декларації встановлено право кожного на справедливі та сприятливі умови праці, а саме, кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття, складовою частиною якого є такі умови, які відповідають вимогам охорони праці, безпеці та гігієни [1]. В Основному Законі — Конституції України зазначено: "Кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом"; "Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах [2]. Одним з основних факторів запобігання порушенням законодавства про охорону праці є наглядова та контрольна діяльність держави. Це зумовлено низьким рівнем правової культури суспільства, працівника та роботодавця. Для того, щоб одні поважали права інших, необхідно здійснювати примусові заходи.

Теоретичні дослідження поняття та видів контролю та нагляду за додержанням законодавства здійснювали такі науковці як Л.П. Керб, О.В. Третьяков, В.К. Колпаков, В.М. Бесчасний, В.І. Прокопенко, В.Б. Авер'янов, Г.Г. Гогіташвілі, В.Г. Банько, А.П. Сафонов, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Н.М.Малюга, Н.І.Петренко, Л. Кінашук, Н.В. Урганова, Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева, П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З.Я. Козак, О.М. Бандурка, Є.І. Марчишина, Є. І. Квашук та інші. Але не зважаючи на значну кількість наукових робіт теоретичні та практичні питання щодо здійснення контролю та нагляду за додержанням законодавства про охорону праці залишаються поза увагою вчених.

Метою даної статті є визначення поняття нагляду та контролю за додержанням законодавства про охорону праці шляхом з'ясування змісту вказаних понять, та виокремлення різних і спільних рис. Крім того, в даній статті проведено розмежування основних видів нагляду і контролю за додержанням законодавства про охорону праці. Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: з'ясувати зміст понять: «нагляд», «нагляд за додержанням законодавства про охорону праці», «контроль», «контроль за додержанням законодавства про охорону праці», «громадський контроль за додержанням законодавства про охорону праці», «вищий нагляд за додержанням законодавства про охорону праці», здійснити класифікацію основних видів зазначених понять.

Основною проблемою у визначенні нагляду та контролю за додержанням законодавства про охорону праці є те, що вказані поняття неоднозначно тлумачиться науковцями та законодавцем. В деяких випадках вони отожднюються, вважаються синонімами – такої думки дотримуються Л.П. Керб, О.В. Третьяков, В.К. Колпаков, В.М. Бесчасний, В.І. Прокопенко розглядають нагляд і контроль як два різних поняття. Іншої думки притримується В.Б. Авер'янов, який і розглядає нагляд як один із видів контролю. Законодавство України також не містить чіткого визначення поняття нагляду за додержанням законодавства про охорону праці. З норм Кодексу

законів про працю України вбачається, що нагляд – це окреме поняття, відмічено прокурорський нагляд в галузі охорони праці, але не дано чіткого визначення цього поняття [3].

Нагляд за додержанням законодавства про охорону праці – це особлива правозастосувальна діяльність державних органів за виконанням суб'єктів трудових правовідносин законодавства в галузі охорони праці з метою охорони прав громадян.

Вивченню та дослідженню питання нагляду за додержанням законодавства у сфері охорони праці приділяється незначна увага, законодавець, складаючи нормативно-правові акти, що стосуються нагляду і контролю, не звертає уваги на етимологічне значення цих термінів.

Словник української мови визначає контроль як перевірку, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось [4, с. 271].

В законодавстві контроль – це вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначити умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання [5].

Контроль – це діяльність державних та недержавних органів, підприємств, організацій, що спрямована на здійснення вирішального впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Таким чином, можна сказати, що нагляд – це лише спостереження за певною діяльністю і виявлення порушень, а контроль – це спостереження, виявлення порушень і, в результаті їх виявлення, можливість впливу.

Однією з основних складових системи управління охороною праці є контроль за охороною праці, і від того, наскільки він чітко виконується, залежить стан охорони праці. Зміст функції контролю полягає у перевірці стану умов праці, виявленні відхилень від вимог законодавства про працю, від стандартів безпеки праці, правил і норм охорони праці, рішень директивних органів, а також у перевірці виконання службами й підрозділами своїх обов'язків у сфері охорони праці [6, с. 203]. На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що контроль за додержанням законодавства про охорону праці – це діяльність державних та недержавних органів, підприємств, організацій, що спрямована на перевірку додержання та виконання законодавства про працю та охорону праці, виявлення випадків його порушення та можливість впливу.

Визначимо спільні та відмінні риси понять «нагляд» і «контроль» за додержанням законодавства про охорону праці.

До спільних рис можна віднести:

спостереження за додержанням законів у сфері охорони праці;

мета: 1) забезпечення законності в застосуванні норм трудового права; 2) попередження правопорушень в сфері охорони праці;

Основні відмінності нагляду і контролю за охороною праці:

- усунення виявлених правопорушень: орган, що здійснює нагляд може лише рекомендувати вчинити певні дії, а контролюючий орган вимагає виправлення помилок;

- за суб'єктами: нагляд здійснюють тільки державні органи, а контроль уповноважені проводити як державні органи, так і недержавні, підприємства, організації та трудові колективи;

- в повноваженні органів, що здійснюють нагляд і контроль, та методах і формах організації їх роботи.

Нагляд та контроль за додержанням законодавства про охорону праці – це два різних поняття, що охоплюють процес забезпечення роботодавцями належних умов праці, виконання ними умов законодавства з охорони праці. Ми з'ясували, що науковці та законодавець не мають єдиної думки щодо розмежування та виділення цих понять. Розмежування владних повноважень у сфері нагляду і контролю в сфері охорони праці на законодавчому рівні, значно б покращило роботу всієї системи державних органів.

На нашу думку, доцільним є прийняття Закону України «Про державний нагляд та контроль за дотриманням законодавства у сфері охорони праці», який би встановлював на законодавчому рівні поняття «нагляд за дотриманням законодавства про охорону праці», суб'єктів наглядової діяльності, їх функції, права та обов'язки та поняття «контроль за дотриманням законодавства про охорону праці», суб'єктів контрольної діяльності та коло їх повноважень, прав та обов'язків.

Як вже було зазначено раніше, науковці не дійшли єдиної думки щодо розмежування понять нагляду і контролю за охороною праці. З цього зрозуміло, що питання видів контролю і нагляду є відкритим та не має чіткої відповіді. Виділимо основні види нагляду і контролю за додержанням законодавства про охорону праці.

Попереджувальний нагляд і контроль. Здійснюється для запобігання порушень правил охорони праці при проектуванні, будівництві та реконструкції підприємств, об'єктів і засобів виробництва.

Поточний нагляд і контроль. Спрямований на попередження порушення трудового законодавства, виявлення допущених порушень і прийняття необхідних заходів щодо їх усунення [7, с. 92]. Що стосується поточного нагляду і контролю, то він може бути або попереднім (якщо відповідне рішення ще не прийнято), або наступним (якщо це рішення уже відбулося) [8, с. 476].

Попередній нагляд і контроль. У процесі попереднього нагляду та контролю перевіряється законність і доцільність рішення роботодавця.

Подальший нагляд і контроль. Здійснюється при вирішенні трудових спорів, виявленні вже допущених порушень трудового законодавства [7, с. 92].

Крім того, виділяють державний і громадський види контролю і нагляду [9, с. 510].

Громадський контроль здійснюється профспілками та самими працівниками.

Відповідно до ст. 37 Закону України «Про охорону праці» державний контроль за охороною праці в Україні здійснюють:

- Кабінет Міністрів України;
- Комітет з нагляду за охороною праці Міністерства праці та соціальної політики України;
- міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади;
- місцева державна адміністрація, місцеві Ради народних депутатів;
- асоціації, концерни, корпорації та інші об'єднання підприємств [10].

Видами нагляду, як самостійної категорії, є: вищий і державний.

1. Вищий нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів про працю здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами. Виконуючи функції нагляду, зокрема за точним виконанням законодавства про охорону праці, прокурор має право безперешкодно входити у державні чи громадські установи, підприємства, міністерства, відомства; мати доступ до документів і матеріалів, необхідних для проведення перевірки; вимагати для перевірки накази, розпорядження, інструкції та інші акти; одержувати інформацію про стан законності та заходи щодо її забезпечення тощо [11, с. 394].

2. Державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ядерної та радіаційної безпеки;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної безпеки;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної безпеки;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення [3].

Контроль, як окреме поняття можна класифікувати на наступні види: державний, відомчий, регіональний, внутрішній та громадський.

Державний контроль — це контроль державних органів за додержанням законів, нормативних актів, за господарською діяльністю підприємств, установ та організацій згідно з чинним законодавством [6, с. 122]. Органи державного нагляду за охороною праці є незалежними від державних адміністрацій, господарських, громадських і політичних організацій і діють відповідно до положень, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Відомчий контроль здійснюється посадовими особами, повноважними представниками і службами міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади, а також асоціації, корпорації, концерну або іншого об'єднання, підприємства, в установах, організаціях, які належать до сфери управління цього центрального органу виконавчої влади чи створили дане об'єднання підприємств [6, с. 123].

Регіональний контроль реалізується посадовими особами, повноважними представниками та службами місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування на підприємствах, в установах, організаціях, розташованих (zareestrovanih) на території відповідного регіону. Завданням органів і служб регіонального контролю є профілактика правопорушень у сфері охорони праці на підприємствах, в установах, організаціях, розташованих на відповідній території [6, с. 122].

Громадський контроль виконується виборними органами й представниками професійних спілок, інших громадських організацій, комісіями підприємств та уповноваженими трудових колективів [6, с. 123]. Профспілки на сьогоднішній день в Україні відіграють значну роль в організації процесу праці, контролем за виконанням роботодавцями своїх обов'язків та забезпечення дотримання прав робітників. На законодавчому рівні закріплено права професійних спілок щодо контролю охорони праці. Це основний громадський орган, що представляє інтереси працівників. Тому громадський контроль є важливою віхою контрольної діяльності в галузі охорони праці.

Внутрішній контроль здійснюється в межах підприємства (установи, організації) його (її) власником або уповноваженим ним органом і відповідними службами та посадовими особами цього підприємства (установи, організації) [6, с. 124].

Таким чином, можемо зробити висновки, що в Україні на сьогодні наглядно-контрольна діяльність є однією з основних видів діяльності держави у здійсненні профілактики вчинення порушень законодавства про охорону праці. Теоретичні дослідження з питання здійснення контролю та нагляду за додержанням законодавства про охорону праці повинні прийматися до уваги при створенні нових нормативно-правових актів та внесенні змін до діючих. В нашій державі існує гостра необхідність здійснення розмежування понять «нагляд» та «контроль» за додержанням законодавства про охорону праці на законодавчому рівні.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. // Голос України. – 2008 – № 236.
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
3. Кодекс законів про працю України //Право і практика. – 2001. – №1.
4. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980). [Електронний ресурс]: онлайн-версія «Словника української

- мови» в 11 томах. // Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — С. 775. — Режим доступу: <http://sum.in.ua>
5. Про акціонерні товариства. Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI. Відомості Верховної Ради України. — 2008. — № 50.
 6. Керб Л. П. Основи охорони праці: навч. посібник. / Л.П. Керб. — К.: КНЕУ, 2003. — 215 с.
 7. Г рузінова Л.П. Трудове право України: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл] / Л. П. Грузінова, В.Г.Короткін. — К.: МАУП, 2003. — 103 с.
 8. Пилипенко П.Д. Трудове право України: Академічний курс. Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін.]; за ред. П. Д. Пилипенка. — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. — 544 с.
 9. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник / Н.Б. Болотіна, Г.І. Чанишева. — К.: "Знання", 2001. — 564 с.
 10. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — №49. — Ст. 668.
 11. Прокопенко В. І. Трудове право України: підручник / В.І. Прокопенко. — Х: Фірма «Консум», 1998. — 480 с.

Воропаєва Н.Г. Понятіе и види надзора и контроля за соблюдением законодательства про охрану труда. — Стаття.

В статтє выясноєо соєржаєніє понятій «надзор за соблюдением законодательства об охране труда», «контроль за соблюдением законодательства об охране труда», «общественный контроль за соблюдением законодательства об охране труда», «высший надзор за соблюдением законодательства об охране труда», и выделены основные виды надзора и контроля за соблюдением законодательства об охране труда.

Ключевые слова: надзор, контроль, законодательство о труде, общественный контроль, высший надзор.

Voropaeva N.G. Concept and types of supervision and monitoring of compliance with legislation about health and safety. - Article.

The paper clarified the concept of "supervision over and inspection for labour law compliance," "control over observance of the legislation on the protection of labor," "public control over observance of the legislation on the protection of labor," "supreme supervision over observance of the legislation on the protection of labor," and highlighted the main types of supervision and control over observance of the legislation on the protection of labor.

Keywords: compliance monitoring, supervision, labor legislation, social control, higher supervision.